

PRAWO DZIECKA DO WYCHOWANIA PRZEZ OJCA I MATKĘ

Ks. dr hab. Krzysztof Orzeszyna, prof. KUL

Katedra Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego,

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Jana Pawła II

e-mail: krzysztof.orzeszyna@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-0733-6028>

Streszczenie. Przedmiotem analizy jest prawo dziecka do wychowania przez ojca i matkę. Konwencja o Prawach Dziecka zaleca, aby we wszystkich działaniach dotyczących dzieci sprawą nadrzędną było najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka (art. 3 ust. 1). Zatem to dobro dziecka jest naturalnym nakazem troski o osobę niedojrzałą i zależną od innych, z myślą o niej samej, jako wartości samej w sobie cennej. Dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia. Dla rozwoju dziecka bardzo ważnym jest rozróżnienie męskości i kobiecości, które należą do porządku naturalnego, będącego rzeczywistością biologiczną, fizyczną, duchową, psychologiczną i społeczną.

Konwencja jest zatem podstawą do sformułowania prawa samego dziecka do „obojga rodziców”, tj. do doświadczania ich troski, do więzi osobistej, uczuciowej z ojcem i matką. Zrównoważony rozwój osobowościowy dziecka zależy w dużej mierze od rodziców i innych osób go wychowujących. We wszystkich etapach rozwoju dziecka oboje rodzice uczestniczą w procesie tworzenia się emocji i uczuć, każdy na swój sposób, mężczyzna (ojciec) jako mężczyzna, kobieta (matka) jako kobieta. Ta bliskość rodziców stanowi mocny fundament dla bezpieczeństwa dziecka w otaczającym go środowisku.

Wspierający udział rodziców w procesie tworzenia osoby w jej tożsamości i osobowości, jako mężczyzny lub kobiety jest również zaproszeniem do rozwoju męskości i kobiecości ich dzieci. Zrozumienie świata, życie wewnętrzne i relacje są różnorodne i zależą od harmonii i zgodności stwarzanej przez męskość i kobiecość. Wzrastanie z ojcem i matką daje dzieciom możliwość odkrywania siebie w ramach swojej własnej historii, która jest związana z wielką historią narodów i ludzkości, do której każdy z nas należy.

Słowa kluczowe: godność człowieka, prawa człowieka, prawa dziecka, prawo do wychowania, prawo do ojca i matki

Preambuła¹ do Konwencji o Prawach Dziecka² wskazuje, że prawa dziecka są prawami człowieka. Znalazło to wyraz w licznych odwołaniach do wcześniejszych instrumentów prawa międzynarodowego praw człowieka m.in. do Karty Narodów Zjednoczonych, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka, gdzie wskazana została godność człowieka jako źródło jego praw (ust. 1–3 Konwencji).

W Konwencji o Prawach Dziecka w ust. 4 preambuły zostało podkreślone prawo dzieci do szczególnej troski. Natomiast w ust. 5 stwierdzono: „wyrażając przekonanie, że rodzina jako podstawowa komórka społeczna oraz naturalne środowisko rozwoju i dobrobytu wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, powinna być otoczona niezbędną ochroną oraz wsparciem, aby mogła w pełnym zakresie wypełniać swoje obowiązki w społeczeństwie”, zaś w ust. 6, że „dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia” [Piechowiak 1999, 26].

Wychowanie dziecka w rodzinie wydaje się być naturalne i oczywiste. Rodzina powstaje w wyniku realizacji prawa człowieka do tworzenia i uczestniczenia w różnych formach współżycia społecznego. Rodzina powstaje w wyniku swobodnej decyzji dwojga ludzi, jest skutkiem naturalnych zdarzeń. W związku z tym to prawo naturalne określa uprawnienia członków rodziny i korelatywne do tych uprawnień obowiązki [Waśkiewicz 1983, 40].

1. RODZINA NATURALNĄ PODSTAWĄ KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI I OSOBOWOŚCI DZIECKA

Rodzina (ojciec i matka) jest naturalną podstawą, gdzie dziecko kształtuje własną tożsamość i osobowość. Podmiotowość dziecka wskazuje, że dziecko nie jest „przedmiotem” w rękach rodziców, innych krewnych lub organów publicznych, lecz jest odrębnym podmiotem w grupie rodzinnej i w innych grupach społecznych. Natomiast ze względu na niedojrzałość dziecka należy mu się szczególna troska i ochrona ze strony osób dorosłych. Dla podkreślenia podmiotowości dziecka jako osoby Konwencja przyznaje mu określone

¹ Preambuła Konwencji o Prawach Dziecka określa kontekst interpretacji, zawiera uzasadnienie przyjęcia aktu i jego treści, może być także podstawą formułowania norm. W przypadku tej Konwencji szczególne znaczenie ma uzasadnienie postanowień odwołujących się do rzeczywistości poza prawem stanowionym, ponieważ Konwencja jest umową międzynarodową, do której może przystąpić każde państwo (art. 46), niezależnie od tego, czy jest członkiem ONZ lub stroną jakiegokolwiek innej umowy prawa międzynarodowego, w tym i Karty Narodów Zjednoczonych będącej podstawą prawną działania ONZ i ustanowionej w ramach ONZ systemu międzynarodowej ochrony praw człowieka [Piechowiak 1999, 19].

² Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526.

prawa, wśród nich jedno ma szczególną treść, a mianowicie prawo dziecka do rodziny. Chodzi bowiem o to, że rodzina zapewnia na ogół dziecku optymalną sytuację, w której może ono korzystać z innych praw, a w szczególności dotyczących jego rozwoju fizycznego, duchowego, kształtowania osobowości i zaspokajania potrzeb emocjonalnych [Smyczyński 1999b, 152]. Konwencja o Prawach Dziecka w art. 3 ust. 1 zaleca, aby „we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez władze publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną było najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka”. Zatem to dobro dziecka jest naturalnym nakazem troski o osobę niedojrzałą i zależną od innych, z myślą o niej samej, jako wartości samej w sobie cennej [Smyczyński 1999a, 47].

Konwencja jest zatem podstawą do sformułowania prawa samego dziecka do „obojga rodziców”, tj. do doświadczenia ich troski, do więzi osobistej, uczuciowej z ojcem i matką. Dziecko nie jest przecież obiektem, którym można dysponować stosownie do życzeń osób dorosłych nie licząc się z osobą dziecka, którego zrównoważony rozwój osobowościowy zależy w dużej mierze od rodziców i innych osób go wychowujących [Smyczyński 1999b, 163].

Współcześnie psychologowie przyjmują powszechnie pogląd uznający, że na rozwój jednostki ma wpływ zarówno wychowanie, jak i biologia [Vasta, Haith, i Miller 1995, 41; Wójcik 1999, 50–52]. Stąd dla pełnego i integralnego rozwoju dziecka bardzo ważnym jest rozróżnienie męskości i kobiecości, które należą do porządku naturalnego, będącego rzeczywistością biologiczną, fizyczną, duchową, psychologiczną, indywidualną i społeczną. Zagospodarowywanie obszaru rozróżnienia na mężczyznę i kobietę jest z pewnością uzależnione od przesłanek porządku kulturowego. Prawo, które jest także wyrazem kultury, odwołuje się do tego rozróżnienia ustanawiając różne fundamentalne pojęcia prawne, takie jak małżeństwo i przysposobienie.

Mężczyzna i kobieta należą do tego samego gatunku, rodzaju ludzkiego. Wobec tego jest między nimi jedność początkowa. Jednakże we wszystkich kulturach występuje to naturalne rozróżnienie płci, które jest uważane za stan konstytutywny. Koegzystują więc w rodzaju ludzkim dwa pierwsze stany: płeć męska i płeć żeńska. Na tej podstawie dokonano się rozróżnienie między mężczyzną i kobietą we wszystkich systemach prawnych. Rozróżnienie pozwala na identyfikację drugiego. Nie ma definicji prawnej mężczyzny i kobiety, stąd rozróżnienie płci jest przesłanką naturalną, a więc uznaną za oczywistą. To rozróżnienie zostało wzięte pod uwagę przy organizacji systemów normatywnych: fakt uznania mężczyzny za kogoś innego niż kobieta jest podstawową przesłanką wszystkich cywilizacji i ma wpływ na tożsamość i osobowość dzieci [Sériaux 2005, 554]. Na tym rozróżnieniu zostały założone małżeństwo i rodzicielstwo.

2. BEZPIECZEŃSTWO DZIECKA W RODZINIE POWSTAŁEJ NA BAZIE ZWIĄZKU MĘŻCZYNY I KOBIETY

Małżeństwo jest związkiem mężczyzny i kobiety i jest żywotną komórką każdego społeczeństwa. Ta komórka ma niezależną formę, ale tworzy ją małżeństwo mężczyzny i kobiety, różnica płci podkreśla funkcję wzajemnych relacji jednego wobec drugiego [Brunetti–Pons 2004, 603–604]. Koncepcja równościowa rezygnująca z rozróżnienia płci prowadzi do zanegowania tożsamości seksualnej osób i ich odmienności, przez co ma destrukcyjny wpływ na rozwój tożsamości i osobowości dziecka. Ma ona swoje źródło w dziełach Johna Stuarta Mill’a [Mill 1998, 58] i stanowi bazę dla współczesnych prób domagania się przyjęcia w prawie rozwiązań na rzecz zwierania „małżeństw” przez osoby tej samej płci i adopcję przez nich dzieci [Youf 2004, 1475–476].

Tymczasem przyjęcie różnicy między mężczyzną i kobietą jest sercem relacji małżeńskich, w których istotnym elementem jest uznanie obecności drugiego. Rozróżnienie mężczyzny i kobiety jest duchową operacją, która pozwala na identyfikację społeczną. Prawdziwa odmiennosc jest jednocześnie równa i różna. Istotnym elementem relacji w życiu małżeńskim jest otwarcie się na drugiego. Zanegowanie tego stanowi zagrożenie dla abstrakcyjnego charakteru relacji rodzicielskich. Dziecko staje się przedmiotem życzeń, a nie owocem ich wzajemnego oddania i możliwego poczęcia. Dziecko staje się wtedy przedmiotem, a nie podmiotem relacji rodzicielskich.

Rodzice z pewnością gwarantują bezpieczeństwo afektywne dzieciom prowadząc je poprzez stopniowy proces wychowawczy w realizm życia. Zatem, uczestnictwo w procesie wychowanym oznacza zdolność stawania się poprzez słowa i czyny do bycia dojrzałym mężczyzną czy dojrzałą kobietą, to móc liczyć na drugiego. Droga wychowania dziecka nie jest jedna, są zróżnicowania w zależności od epoki, historii, kultur, aż po skrzyżowanie kulturowe serc samych małżonków, ponieważ mężczyźni i kobiety wywodzą się zawsze z dwóch różnych (obcych) sobie rodzin. Każde małżeństwo (związek), które przyjmuje dziecko stanowi specyficzną komórkę, żywe laboratorium nowej drogi wychowania. Prawie wszystko jest do nauczenia. To dzięki stałej trosce rodziców (ojca i matki) dziecko zaczyna się rozwijać. Żyjąc w rodzinie dziecko doświadcza, że nie ma samowystarczalności, jest płec i drugi człowiek, nie ma wszystkiego w jednym [Sériaux 2005, 551]. Ta podwójna obecność, czyli obecność ojca i matki kształtuje się wraz z dorastaniem dziecka i ma wpływ na jego tożsamość i osobowość, a ostatecznie na jego dorosłość. Stąd wychowanie jest sztuką przekazywania tego co jest z jednego pokolenia na drugie najbardziej cenne, istotne, żywotne. Przekaz dokonuje się w intymnej sferze rodzinnej. We wszystkich etapach rozwoju dziecka oboje rodzice uczestniczą w procesie tworzenia się emocji i uczuć, każdy na swój sposób,

mężczyzna (ojciec) jako mężczyzna, kobieta (matka) jako kobieta [Blaise-Kopp 2004, 2695].

Bliskość rodziców stanowi mocny fundament dla bezpieczeństwa dziecka w otaczającym go środowisku. Najczęściej większość czasu poświęca dziecku matka zapewniając mu podstawowe bezpieczeństwo. Jednakże ta zdolność matki wyraża się również w dynamicznym pragnieniu, aby i ojciec zajął w tym bezpieczeństwie należne mu miejsce. Cięża nie daje dodatkowego prawa matce. Mężczyzna jest także ojcem dziecka. Stąd w centrum tego przekazu jest elementarny podział na mężczyznę i kobietę, którzy stają się ojcem i matką dla dziecka. Zanegowanie różnicy wynikającej z płci i pokoleniowości wystawia na niebezpieczeństwo tożsamość podmiotów, które mają wspólną historię w rodzinie, a także w społeczeństwie. Logika braterstwa zakładająca, że „wszystko jest takie samo”, nie ma zła, bo ono jest jednocześnie dobrem, jest błędna. Każdy wie, że jest: ojciec, syn, brat, matka, córka, siostra itd.

Rodzice (ojciec i matka) są, aż do uzyskania pełnoletniości przez dzieci, gwarantami obiektywnego poznania otaczającej je rzeczywistości. Dorastające dziecko jest zdolne do odkrywania w rodzicach, tego co pozwala mu przeżywać swoją egzystencję jako mężczyzna lub jako kobieta. Stanie się dorosłym oznacza przede wszystkim stanie się mężczyzną lub kobietą. Wspierający udział rodziców w procesie tworzenia osoby w jej tożsamości i osobowości jako mężczyzny lub kobiety jest również zaproszeniem do rozwoju męskości i kobiecości ich dzieci [Blaise-Kopp 2004, 2697]. Męskość i kobiecość są specyficzną charakterystyką mężczyzn i kobiet. Zrozumienie świata, życie wewnętrzne i relacje są różnorodne i zależą od harmonii i zgodności stwarzanej przez męskość i kobiecość. Życie jest procesem, w trakcie którego dokonuje się rozwój męskości i kobiecości każdego człowieka, jest to jednocześnie otwarcie się na poznanie jeszcze nieznanego (drugiego). Dorastający mają intuicję istnienia nieznanego, drugiego. Poszukiwanie jakości życia osobistego i wspólnotowego jest pragnieniem ludzkości będącej w drodze. Wzrastanie z ojcem i matką daje dzieciom możliwość odkrywania siebie w uznaniu swojego synostwa, ponieważ bycie ojcem oznacza, że było się synem. Synowie zaś przekazują życie z pokolenia na pokolenie, w ramach swojej własnej historii, która jest związana z wielką historią narodów i ludzkości, do której każdy z nas należy [Blaise-Kopp 2004, 2698].

ZAKOŃCZENIE

Wszystkie działania podejmowane przez władze publiczne a dotyczące dzieci powinny mieć na celu zabezpieczenie interesów dziecka. Prawo międzynarodowe praw człowieka traktuje dziecko jako specjalny podmiot praw człowieka, których źródłem jest godność osoby. Zatem dziecko ma prawo do szczególnej ochrony swoich praw. Naturalną podstawą, gdzie dziecko

kształtuje swoją tożsamość i osobowość jest rodzina, czyli ojciec i matka. Stąd wynika prawo dziecka do rodziny. Podmiotowość dziecka wskazuje, że dziecko nie jest „przedmiotem” w rękach rodziców, innych krewnych lub organów publicznych, lecz jest odrębnym podmiotem w grupie rodzinnej i w innych grupach społecznych. Natomiast ze względu na niedojrzałość dziecka należy mu się szczególna troska i ochrona ze strony osób dorosłych. Dobro dziecka jest naturalnym nakazem troski o osobę niedojrzałą i zależną od innych. Rodzina zapewnia na ogół dziecku optymalną sytuację, w której może ono korzystać z innych praw, a w szczególności dotyczących jego rozwoju fizycznego, duchowego, kształtowania osobowości i zaspokajania potrzeb emocjonalnych. Można zatem stwierdzić, że dziecko ma prawo do „obojga rodziców”, tj. do doświadczenia ich troski, do więzi osobistej, duchowej i uczuciowej z ojcem i matką.

PIŚMIENNICTWO

- Blaise-Kopp, Françoise. 2004. “Enfant: grandir avec des parents pour devenir homme et femme. Approche psycho-antropologique.” *Revue de la recherche juridique. Droit prospectif* 4:2695–699.
- Brunetti-Pons, Clotilde. 2004. “La distinction de l’homme et de la femme. Approche pluridisciplinaire.” *Revue de la recherche juridique. Droit prospectif* 1:589–612.
- Mill, John. Stuart. 1998. *La nature*. Paris: ADEP.
- Piechowiak, Marek. 1999. „Preambuła.” W *Konwencja o Prawach Dziecka – analiza i wykładnia*, red. Tadeusz Smoczyński, 19–37. Poznań: Wydawnictwo Ars boni et aequi.
- Sériaux, Alain. 2005. “La distinction de l’homme et de la femme. Approche pluridisciplinaire. Rapport de synthèse.” *Revue de la recherche juridique. Droit prospectif* 1:549–57.
- Smoczyński, Tadeusz. 1999a. „Pojęcie dziecka i jego podmiotowość.” W *Konwencja o Prawach Dziecka – analiza i wykładnia*, red. Tadeusz Smoczyński, 39–47. Poznań: Wydawnictwo Ars boni et aequi.
- Smoczyński, Tadeusz. 1999b. „Prawo dziecka do wychowania się w rodzinie.” W *Konwencja o Prawach Dziecka – analiza i wykładnia*, red. Tadeusz Smoczyński, 149–65. Poznań: Wydawnictwo Ars boni et aequi.
- Vasta, Ross, Marshall. M. Haith, and Scott A. Miller. 1995. *Psychologia dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- Wańkiewicz, Hanna. 1983. „Prawa człowieka a prawa rodziny.” *Chrześcijanin w świecie* 139, nr 4:38–55.
- Wójcik, Dobrochna. 1999. „Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży a prawa gwarantowane przez Konwencję o Prawach Dziecka.” W *Konwencja o Prawach Dziecka – analiza i wykładnia*, red. Tadeusz Smoczyński, 49–80. Poznań: Wydawnictwo Ars boni et aequi.
- Youf, Dominique. 2004. “Mari et femme: l’évolution des places de l’homme et de la femme dans la pensée occidentale.” *Revue de la recherche juridique. Droit prospectif* 2:1467–477.

THE RIGHT OF THE CHILD TO UPBRINGING BY
FATHER AND MOTHER

Summary. The subject of this analysis is a right of the child to upbringing by father and mother. The Convention on the Rights of the Child recommends to take into consideration the best interest of the child in all actions concerning children (Art. 3, sect. 1). Therefore, the best interest of the child is a natural imperative of care for a dependant and immature individual and this imperative as such constitutes an essential value. In order to assure a full and harmonious development of its personality the child should be brought up in family environment, atmosphere of happiness, love and understanding. For the child's development the distinction between masculinity and femininity is crucial because such a distinction makes part of natural order and is a biological, physical, spiritual, psychological and social reality.

Thus, the Convention provides the grounds to formulate the right of the child to both parents, i.e. to experience their care, to have a personal, and emotional relation with father and mother. The sustainable development of personality of the child extensively depends on the parents and other persons bringing up the child. At each stage of the child's development both parents participate in creation of emotions and feelings, each parent in its own appropriate way, a man (father) as a man, a woman (mother) as a woman. This intimacy with parents constitutes a strong ground for the child's sense of security in its surrounding environment.

The supporting participation of parents in the process of creation of a person in its identity and personality as a man or a woman constitutes as well an invitation for development of masculinity or femininity of their children. The understanding of the world, internal life and relations are diverse and depend on the harmony and compliance created by masculinity and femininity. Growing-up with father and mother permits the children to discover themselves within their own history which is related to the great history of nations and mankind to which each of us belongs.

Key words: human dignity, human rights, rights of the child, right to upbringing, right to father and mother

Information about Author: Rev. Krzysztof Orzeszyna, hab. J.C.D., University Professor – Department of Human Rights and Humanitarian Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin; e-mail: krzysztof.orzeszyna@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-0733-6028>